

Bijna driekwart eeuw gaat voorbij, eer wij het „steenhuys” van de heeren van Putten weer vermeld vinden. 15 September 1454¹⁾ geeft Jacob, heer van Gaesbeek, Abcoude, Putten en Strijen, zoon van bovengenoemden Zweder, aan Willem Cuser van Boschusen, om door dezen geleden schade bij de bedijking van den Korendijk te vergoeden, in leen „onse steenen huys binnen onsen lande van portegael, geheeten valkestein ende gemeinlic geheeten wort cost verloren, met sijnen toebehoirten van granen ende met een ende twintichtalf gemete lants, dair omme leggende gemeen metten sartroisen ende met peters van Roden erfgenamen, dair die kerckemeet gelegen es op die noortsijde ende die puddike puelsen wech op die westzijde ende die steenhusen dijk op die zuutzijde”. Hier voor het eerst de naam „Valckesteyn”; de merkwaardige benaming „Costverloren” schijnt spoedig verdwenen te zijn: in lateren tijd komt zij niet meer voor.

1372: „dat huus van Poirtegale”; 1380: „onse steenhuys, dat in poortegael staet”; 1454: „onse steenen huys binnen onsen lande van portegael, geheeten Valkestein”; kunnen wij op grond van het bovenstaande niet met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid aannemen, dat telkens van hetzelfde huis sprake is?

Maar lezen wij verder in het stuk van 1454: „...sellen wy Jacop, here tot gaesbeke, ende onse nacomelingen die gevangen, die binnen onsen lande van put van portegael ende van stryen gevangen sellen werden, mogen sloten ende doen bewaren op onsen cost opt voirs. huys. Ende die voirs. Willem Cuser noch siin nacomelingen en sellen opt selve huys niet mogen husen noch houen enige lude die ballinck siin onser lande van put of van stryen. Ende gebuerdet dat enige oerloge hier namaels opstonde in hollant ofte in zeelant, dat dan die ondersaten geseten binnen onsen lande van portegael sellen mogen comen met hueren lyve ende goede opt voirs. huys om hemluden dair te bescudden, ende dat die voirs. cuser noch siin nacomelingen den voirs. ondersaten des niets en sellen mogen weygren”. Mocht het geschieden, dat er oorlog uitbrak in Holland of in Zeeland... doet het ons niet dadelijk denken aan den strijd tusschen Hoeken en Kabel-

1) Reg. Gaesbeek 1449-1457 Cas M. fol. 11 verso.

jauwen? Ook de naam Willem Cuser wekt herinneringen op aan zijn naamgenoot, die met Aleida van Poelgeest, de maîtresse van hertog Albrecht, door enkele Hoeken in 1392 werd vermoord. Of zij tot hetzelfde geslacht behooren, heb ik niet kunnen nagaan¹⁾.

Niet lang duurde de leenverhouding tusschen Jacob van Gaesbeek en Willem Cuser van Boschuyzen. Reeds het volgende jaar, 12 December 1455²⁾, gaf de heer van Putten Valckesteyn of Costverloren aan „onsen geminden Symon Vrederick om menigen duechdeliken dienst, die hij ons gedaen heeft ende oft god wil noch doen sal”, evenwel met de bepaling, dat Willem Cuser Valckesteyn zóó lang zou mogen blijven bezitten als in den leenbrief van 1454 stond (nl. zoolang hij, zijn vrouw of kinderen leefden), en dat eerst dáárna Simon Vrederick of zijn erfgenamen „upte voirs. onse gifte comen sullen, ten ware of die voirg. Symon off sijn erven mitden voirs. Willem Kuyser of synen wyve of kinderen eer overcomen conste”. Dit is inderdaad gebeurd. 12 October 1458³⁾ compareerde voor leenmannen van Putten Willem Cuser en verklaarde, dat hij „alsoe onse lieve Jonckhere van gaesbeke in voirtijden Symon vrederic, up dese tyt bailiu van synen lande van put, mit synen openen besegelden brieven gegunt ende gegeven heeft grondelic ende eygentlic een steenhuys staende in syner heerlickheyt van put in den ambachte van portegail, geheten cost verlore oft anders valckesteyn mit XXI gemeten lants dair by gelegen, terstont te mogen anvairden ende antasten ende gebruycken als syn eygen goet, alsoe vroeck als hy mitden voirsz. Willem cuyser, die dat van onsen voirs. jonckhere te leen gehouden heeft ende gegeven was van onsen voirs. ionckhere te leen te houden, overcomen conste”, met Symon Vrederic tot overeenstemming was gekomen en hem Valckesteyn c.a. had verkocht.

In van Leeuwen's *Batavia Illustrata* en Kok's *Vaderlandsch Woordenboek* vinden wij genealogieën van het geslacht van

1) Zie Scharp – Willem Cuser, bastaard van Henegouwen, en zijne nakomelingen (Navorscher 1915 en 1916).

2) Reg. Putten en Strijen met de houten borden, fol. 278 verso.

3) Idem, fol. 279.

Valckesteyn, waarin ook Symon Vrederic genoemd wordt. Een uitvoerig genealogisch onderzoek, waarvoor mij de tijd ontbrak, zou de waarde van deze stamreeksen moeten onderzoeken. Dat een onderzoek in dezen wel onjuistheden in de genealogie van Valckesteyn zou aanwijzen, staat voor mij vast. Van Leeuwen heeft als stamvader „Frederik van Boschuyzen, geseit van Valckesteyn, leefde anno 1390”. Dit „geseit van Valckesteyn” is foutief, daar eerst in 1458 Valckesteyn aan dit geslacht komt. Kok zegt dan ook, dat eerst Willem Vrederick Symonszoon den naam van Valckesteyn heeft aangenomen. Ten onrechte zeggen zoowel van Leeuwen als Kok, dat Symon Vrederic in 1442 schout te Leiden was. Hij bekleedde deze functie van St. Jacobsdag 1445 tot St. Jacobsdag 1447 en speelde te Leiden een belangrijke rol in de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten¹⁾.

Ook Valckesteyn kreeg zijn deel in deze binnenlandsche oorlogen, en wel in een van de laatste fasen van den strijd, den Jonker Fransenoorlog, waarvan het verloop ons is medegedeeld in het in 1509 geschreven verhaal van den Rotterdamschen pastoor Willem van der Sluys²⁾. In November 1488 verrasten de Hoeksche edelen, die Jonker Frans van Brederode tot hun hoofd hadden gekozen, van Sluis uit Rotterdam, dat een uitgangspunt werd voor een vrijbuiterskrijg te land en te water. 6 Februari 1490 „sijn onder het beleyt van heer Joris, bastaart van Breedenrode ende capiteyn Daniel Lepeltack 300 knechten met 9 roeyjachten de Mase affgevaeren ontrent tien uyren in de morgenstont, ende quamen over Schiedam in het Overmaese lant ende togen in het dorp van Roon ende dat dorp van Poortegaal, ende berooffden dat huys te Valckesteyn, ende vergaderden daar alle de lantluyden daarontrent, die mosten hare wagens ende paarden brengen om den rooff ende de beuyt te rijden, alsoo de wegen seer quaet waren”. Kabeljauwsche troepen uit Schiedam trokken toen eveneens naar het Overmaassche en versloegen daar,

1) Kenningboek A en B. (Arch. Leiden); vriendelijke mededeeling van den archivaris van Leiden. Vgl. Blok – Gesch. eener Holl. Stad. Bourg. Oost. heerschappij, blz. 75.

2) Unger en Bezemer – De oudste kronieken en beschrijvingen van Rotterdam en Schieland, blz. 94.

geholpen door de boeren, de Hoeksche krijgsknechten. Later verplaatste zich het tooneel van den strijd naar Zeeland. Van Sluis uit ging de piratenkrijg door. De Hoekschen leden een zware nederlaag in het Brouwershavensche gat. „Het is noodich”, zegt Willem van der Sluys, „dat ick de edelen verhale, die den stadthouder bij hem hadde, als hy dese slaghe dede, die hem waren te hulpe gecomen uut Hollant ende Zeelant, te weten: heer Jan van Egmont, stadthouder, heer Willem van Valckesteyn, baliou van Vooren, heer Gilles van Valckensteyn...”. Valckesteyn stond aan de zijde der Kabeljauwen, de van Valckesteyn's behoorden tot de krachtigste aanhangers van den stadhouder Jan van Egmont.

De familie van Valckesteyn hield de heerlijkheid Rijsoord in leen. Gillis van Valckesteyn, zoo juist genoemd, huwde Magtelt Dedel, dochter van Jan Dedel en Beatrix van Rijswijk. Na Magtelt Dedel's dood werd haar zoon Gerrit van Valckesteyn door Karel V op 3 December 1524 met Rijsoord verleid¹⁾. Deze droeg haar in 1556 over aan zijn zoon Nicolaas van Valckesteyn, raadsheer in het Hof van Holland, die Rijsoord in 1593 verkocht²⁾.

Reeds vóórdien moet het slot Valckesteyn verkocht zijn. In een, overigens over andere goederen handelende acte van 17 October 1571³⁾ wordt gesproken van land „gelegen in Roon, by den huyse van Valckesteyn, bij den voorschreve heere Boudewijn van Roon gecoft”. Wanneer Boudewijn van Roon Valckesteyn gekocht heeft, is niet meer na te gaan. Immers Valckesteyn, allodiaal goed, moest voor schout en schepenen van Poortugaal getransporteerd worden en de transportregisters van Poortugaal zijn eerst van 1643 af bewaard gebleven. Wellicht had de koop plaats omstreeks het jaar 1555. Op 10 Juni 1555⁴⁾ kocht Boudewijn van Roon leenroerig land in de onmiddellijke nabijheid van Valckesteyn.

Boudewijn van Roon, „ridder, raad van Keizer Karel V en van koning Philips II, kanselier van Overijsel” behoorde tot het geslacht van Duiveland van Roon. Sinds eeuwen hield

1) 't Zwarte ruyge register, cap. Zuid-Holl., fol. 39.

2) Regt - Gesch. en Aardr. Besch. v. d. Zwijndr. Waard, enz., blz. 128.

3) 't Witte Bonte Register, cap. Zuid-Holl., fol. 66 en 67.

4) Reg. Confoederatio Anglicorum, Arckel, Putten, Stryen, fol. 17.

dit geslacht de heerlijkheden Rhoon en Pendrecht te leen. Haar zetel was het thans nog bestaande kasteel te Rhoon, slechts tien minuten gaans van de plaats, waar Valckesteyn stond. Boudewijn van Roon heeft een familieregister bijgehouden, na zijn dood voortgezet door een van zijn familieleden ¹⁾. Uit deze familieaanteekeningen blijkt, dat Boudewijn van Roon in 1519 werd geboren als zoon van Pieter van Duiveland, heer van Rhoon en Pendrecht, en Anna van Grave. 18 Mei 1546 huwt hij „Joncfrouwe Ysabeau Claisone, dochter van Nicasius Claisone, Raidt ende tresorier der K.maiesteyt ende Joncfrouwe Jaquelijne de Gruytere”. Zij sterft reeds in 1559, „ende leyt begraben in den cruysganck van den dom, dar die Keysers ende coningen van Roemen begraben leggen tot Speiers. aldaer ick deszmael des Conincx van Spaengen assessor was, omtrent die preeckstoel”. Anno 1560 hertrouwt Boudewijn van Roon „buyten St. Winnocx Berge op een sloetken in Westflanderen” jonkvrouwe Anna van Meckeren, dochter van den vice-admiraal Gerardt van Meckeren. Uit dit huwelijk werd 3 Juni 1570 te Vollenhove geboren Johanna van Roon; 5 Juni reeds werd zij gedoopt. Peter was Boudewijn's neef, Pieter van Duiveland, heer van Rhoon en Pendrecht; hij verleende op dien dag aan zijn oom Boudewijn „die Zwaendrift aen zijn huys, slott ende erve tho Valkenstein, soo verre dat leijt in mijn heerlicheijt van Roon”. De hiervan opgemaakte acte is bewaard gebleven. In dorso van het perkamenten stuk leest men: „Dese zwaendrift heeft die Heere van Roon tot pilleghift gegeven Janneken van Roon, heer Balduin des Ridders dochter”. Acht jaren later stierf Boudewijn van Roon. Een van zijn verwanten schreef: „Anno Dni. 1578 den XXIIlen dach Decembris is in Godt gerust tot Arnhem in Gelrelant Heer Bouduin van Duvelande van Roon, Ridder en Cancellier van Gelrelant ende leijt begraven tot Arnhem in de groote kercke aen de zuijtzijde tegenover die choorduere in den omganck in een kelder”.

Nog enkele jaren is Valckesteyn in het bezit van het geslacht van Roon gebleven. Waarschijnlijk kwam het na Bou-

5) Familieaanteekeningen van de geslachten Roon, Grave of Grez en Sinte Guéricx. (Ned. Leeuw, 1902).

dewijn's dood aan zijn broeder Gerrit van Roon, baljuw van Putten. In het archief van de heerlijkheden Rhoon en Pendrecht, waartoe mij door den Heer J. van Hoboken Azn. op welwillende wijze toegang werd verleend, moeten volgens den door den Heer A. Hoyneck van Papendrecht samengestelden inventaris zich enkele stukken betreffende Valckesteyn bevinden. Tot mijn spijt bleken zij onvindbaar. Ik kan dus slechts mededeelen, dat het eene stuk¹⁾ een copie was van een transportacte, 14 Juli 1582 voor schout en schepenen van Poortugaal verleden, waarbij Gerrit van Roon „den Huyse ende Sloote van Valckesteyn” verkoopt aan Willem van Lamsweerde.

Toen van Lamsweerde Valckesteyn weer verkocht, heette hij Mr. Willem van Lamzweerde, wonende te Utrecht. Het is mij niet gelukt uit te maken, wie deze persoon is. Te Utrecht woonden in dien tijd verschillende personen van denzelfden naam. Niet waarschijnlijk lijkt het mij, dat hij dezelfde is als de bekende secretaris van het Domkapittel, medeonder-teekenaar van de Unie van Utrecht, die in de dagen van Leicester met Floris Thin en zoovele anderen uit de stad werd geleid. Hij moet wel te identificeeren zijn òf met den „Willem van Lamsweerde, rentmr. van de domeynen van Utrecht”, die 27 October 1588 compareert voor den Utrechtschen notaris Jacob Gerritsz. van Herwaerden, òf met den „meyster Willem van Lamsweerde”, die 20 Januari 1593 voor denzelfden notaris verschijnt en die blijkens een acte van 30 April 1597 van beroep „steenbacker” is.

28 Maart 1588 wordt Valckesteyn door Willem van Lamsweerde verkocht. De grosse van de transportacte²⁾ is de oudst bewaard geblevene en verdient onze bijzondere belangstelling. Aan Joas Grijp wordt overgedragen „den huijsse ende sloote van Valckesteijn met den boegaerdt ende ave-linghen onder die Jurisdicte van Poortegael gelegen, zoe verde die selve streckende is, mitsgaders den dyck voor Valckesteyn voorsz. tot Verle wech toe, met die swaendrift, met

1) Verder moeten er nog zijn een attestatie uit 1609 over de grensscheiding tusschen Poortugaal en Rhoon bij Valckesteijn, en een vidimus van een stuk van 1606, in zake een zijl.

2) Origineel in bezit van den schrijver.

noch ontrent negentien gemeten Lants, leggende omme ende aendt voorn. huijs aen den Oostdorpschen dyck heenen". Schepenen van Poortugaal verklaren – het zijn bewoordingen, die in latere transportacten verdwijnen – „dit voorn. huijs, boegaert, avelinghen ende lant geboeden ende volboeden te weessen naer costume van die van Poortegael, ende dat den voorn. Mr. Willem van Lamzweerde ende zijnen erven met recht vuijt d'voorsz.goederen gebannen zijn ende Joas Grijp daer inne, alsoe trecht vandien oorloft ende consenteert, ende voorts sal Joas Grijp deesse selve goederen moegen bruijcken ende baenen als zijn ander vrij eijgen goet sonder tegens seggen van ijemants".

Zoo is Valckesteyn c.a. in het bezit van de familie Grijp gekomen; bijna anderhalve eeuw is Valckesteyn's historie verbonden met de geschiedenis van dit geslacht ¹⁾. De Grijp's, uit Dordrecht afkomstig, zijn altijd Katholiek gebleven. Valckesteyn was en bleef, naast de Katholieke Duiveland's van Roon, een bolwerk voor het Katholicisme. Wij weten het van Calvinistische zijde: de acta van de classis van Schieland van 3 April 1606 ²⁾ deelen mede, dat „de dienaar tot Roon de verghaaderinge aanghedient heeft, hoe dat op Valkensteijn, overmaes, werdt verghaaderinge ghehouden van de Paauses-ten". Ook de Vicarius Apostolicus Jac. la Torre zegt in 1656, sprekende over het Overmaassche, „in qua et arx est Valckensteinia, inhabitata à Catholicis de Gryps à Valkensteyn" ³⁾.

De oudste van het geslacht Grijp, dien wij nader kennen dan bij name alleen, is Rochus Joostensz. Grijp, 15 November 1566 ⁴⁾ te Dordrecht, voorkomend als „goutsmit ende inwonende poorter der voorsz. stede". Rochus Grijp was „generael van de Munte der geünieerde Nederlantsche Provinciën". 11 December 1593 wordt in de vergadering der Staten-Generaal gesproken over de recommandatie „tot generael van de munte in de plaetse van Grijpe, onlanx deser werelt overleden".

1) Vele gegevens werden mij verstrekt door den heer W. A. van Rijn te Rotterdam, wien ik mijn hartelijken dank betuig.

2) Inv. classis Schieland, nr. 3.

3) A. van Lommel S.J. – Bijdr. t. d. gesch. v. d. parochie Rhoon (Bijdr. Bisdom Haarlem, 1882).

4) R. A. Dordrecht, nr. 706.

De zoon van dezen Rochus Grijp, Joost Grijp, heeft Valckesteyn gekocht. Het was ook zijn woonplaats. Immers wanneer de bekende genealoog Wouter van Gouthoeven bij de bespreking van zijn eigen geslacht¹⁾ de kinderen van Dammas Bartouts, ambachtsheer van Sandelijn (Sandelingenambacht) mededeelt, noemt hij „Joffr. Agniet van Sandelijn, troude ao. 1595 Joost Grijp, zone van Rochus Grijph, generael van de Munte in dese landen, woonende op sijn slot van Valckesteijn in Poortegael”. Een zuster van Joost Grijp, Margaretha, huwde in de Hervormde Kerk te Poortugaal – het klinkt ons vreemd in de ooren bij dit Katholieke geslacht – met Laurens Ploeg uit Delft. „Deese troude”, zegt het trouwboek, „in onse kerk Sondeg nae noen den 26 meye 1596; op Valkensteyn hielt men het feest”. Ik zou er naar kunnen verlangen in dien tijd geleefd te hebben, om dit feest te kunnen meemaken, al was het alleen maar om te zien, wie de gasten waren op deze bruiloft. Het zal een voornaam gezelschap geweest zijn, want Joost Grijp's andere zuster was de vrouw van Johan Oem, zoon van Johan Oem en Eleonora van Slingelandt, en zijn broeder Johan Grijp, heer van Malsen, was gehuwd met Petronella Halling, dochter van Jan Halling en Erkenraad Carre. Oem, van Slingelandt, Hallingh: zijn het niet namen van aanzienlijke Dordtsche geslachten? Carre: was het niet Pieter Carre die een groot aandeel had in de opkomende bloei van Rotterdam's handel?

De Noordnederlandsche Katholieken in de zeventiende eeuw hadden uit den aard der zaak veel relaties met de Zuidelijke Nederlanden. Talrijk ook waren de Katholieken, die naar het Zuiden getrokken zijn. Zoo ging ook het nageslacht van Johan Grijp naar Mechelen. 18 October 1664 compareerde voor notaris Ph. Basteels²⁾ te Rotterdam „Juffr. Anna Grijph, bejaerde ongehoude dochter, woonende tot Mechelen in Brabant” en gaf een volmacht voor het innen van landpachten in Dirck Smeetslandt. Misschien heeft zij toen ook haar verwanten op Valckesteyn bezocht.

Veel was daar veranderd. In 1634 overleed Joost Grijp van Valckesteyn, heer van Sandelingenambacht, dijkgraaf van het

1) Ned. Leeuw 1907, blz. 240.

2) Not. Arch. Rotterdam, 930/797.

Gemeeneland van Poortugaal en schout van Roozand. Zijn weduwe woonde later in Dordrecht; 9 Mei 1651 beschikte zij bij testament over haar goederen voor notaris Daniel Eelbo te Dordrecht. Het jaar 1657 zag haar ten grave dalen. Bij beider dood luidden in Utrecht de Domklokken „met het groote geluyt anderhalff uer”¹⁾. Zoowel uit de overluidingen van den Dom als uit een post in de kerkerekening van Poortugaal van 1658 blijkt, dat Joost Grijp op het kasteel Valckesteijn is overleden. De familie Grijp heeft zelfs een grafkelder in de kerk te Poortugaal gehad, waarin ook Joost Grijp is bijgezet. Maar waarom, zoo vragen wij ons af, lieten dan de Domklokken van Utrecht bij zijn overlijden zich hooren met hun machtig geluid? Het antwoord op onze vraag vinden wij, wanneer wij nagaan, met wie Joost Grijp’s kinderen in het huwelijk traden: Margaretha en Rochus Grijp huwden met jonkheer Tielman en jonkvrouwe Maria van der Burgh, beiden wonende op het kasteel Wijnestein onder Jutphaas in de onmiddellijke nabijheid dus van de Domstad. Rochus Grijp heeft ook een tijd op Wijnestein gewoond²⁾. Zoo is er verband tusschen Valckestein en Utrecht; vandaar de overluidingen van den Dom.

Joost Grijp’s andere dochter, Machtelt, trad in het huwelijk met een Rotterdamsch koopman, Willem van Loo, zoon van den schepen Jan van Loo. 11 Juli 1618³⁾ maakte zij haar testament voor notaris J. Symonsz. Waarschijnlijk is zij de „joffrou Valckesteyn”, die 8 September d.a.v. twee uren beluid wordt. Na den dood van zijn vrouw trok Willem van Loo naar de Zuidelijke Nederlanden en vestigde zich te Brugge⁴⁾.

Rochus Grijp van Valckesteyn was evenals zijn vader dijkgraaf van het Gemeeneland van Poortugaal en schout van Roozand. Slechts vijftien jaren heeft hij zijn vader overleefd. Van zijn zoon Johan Franciscus zegt Cornelis Boon van Engellant, Rotterdamsch poëet uit de achttiende eeuw, in een van zijn gedichten: „...door den droeven slagh des vaders

1) Overluidingen van den Dom (R. A. Utrecht), 11-5-1634 en 31-3-1657.

2) Not. Arch. Schiedam, prot. Adriaen Cornelisz. Molswijck, 28-12-1629.

3) Not. Arch. Rotterdam, 21/383.

4) Not. Archief Rotterdam, 53/329 en 88/172.

van hooffsche diensten afgeschrikt". Het vermoeden was dus gewettigd, dat Rochus niet op natuurlijke wijze was gestorven. Inderdaad is mij gebleken, dat Rochus Grijp door moordenaarshand viel. In Mei 1649, na de onthoofding van Engeland's koning Karel I, kwam een gezant van het Parlement, Isaac Doeslaar, in ons land. Hij nam zijn intrek in het logement „de Swaen" in den Haag. „'sAvonts sittende in 't voor Salet aen de Tafel met goet gheselschap", vertelt Lieuwe van Aitzema¹⁾, werd hij door Engelsche royalisten vermoord. Maar hij was niet het eenige slachtoffer. Eerst „sloeghen sy aen eenen anderen mede aen de tafel sittende, genaemt Grijp van Valckenstijn een wonde in 't hooft, daer van hy korts daer na stierf. Maer vernemende dat hy de man niet was, gingen na Doeslaus...". 23 Mei 1649 luiden Utrecht's Domklokken voor „Jonckheer Rochus Grijp van Valckesteyn, dijkgraef van Portugael, gestorven in 's Gravenhage".

Meerdere minderjarige kinderen liet Rochus Grijp achter. Eén dochter slechts kennen wij, Deliana Maria. Zonen waren er meerdere: Justus, Pieter, Jacobus, Thielman en Johan Franciscus.

30 October 1649 werden voor schout en schepenen van Poortugaal door den secretaris in het huwelijk bevestigd: „joncker Guilielmus van der Duijn, jongman, geboortich van 't huijs de Donck, tot Rijderkerck, en Joffre. Diliانا Maria Grijph van Valckesteyn, jongedochter, woonende op 't huys van Valckesteyn, in Poortugaal". Jonker Willem van der Duyn, behoorde tot een zijtak van het adellijk geslacht van der Duyn, Katholiek als de Grijp's. In 1668²⁾ woont hij in Creutznach; 14 jaren later is Deliana Grijp van Valckesteyn weduwe³⁾. Verschillende kinderen waren er geboren uit haar huwelijk met Willem van der Duyn. Ik noem slechts Willem van der Duyn, „vendrich van een compagnie voetknechten ten dienste deser lande"⁴⁾ en Maria van der Duyn, die in het begin van de achttiende eeuw Valckesteyn zou erven.

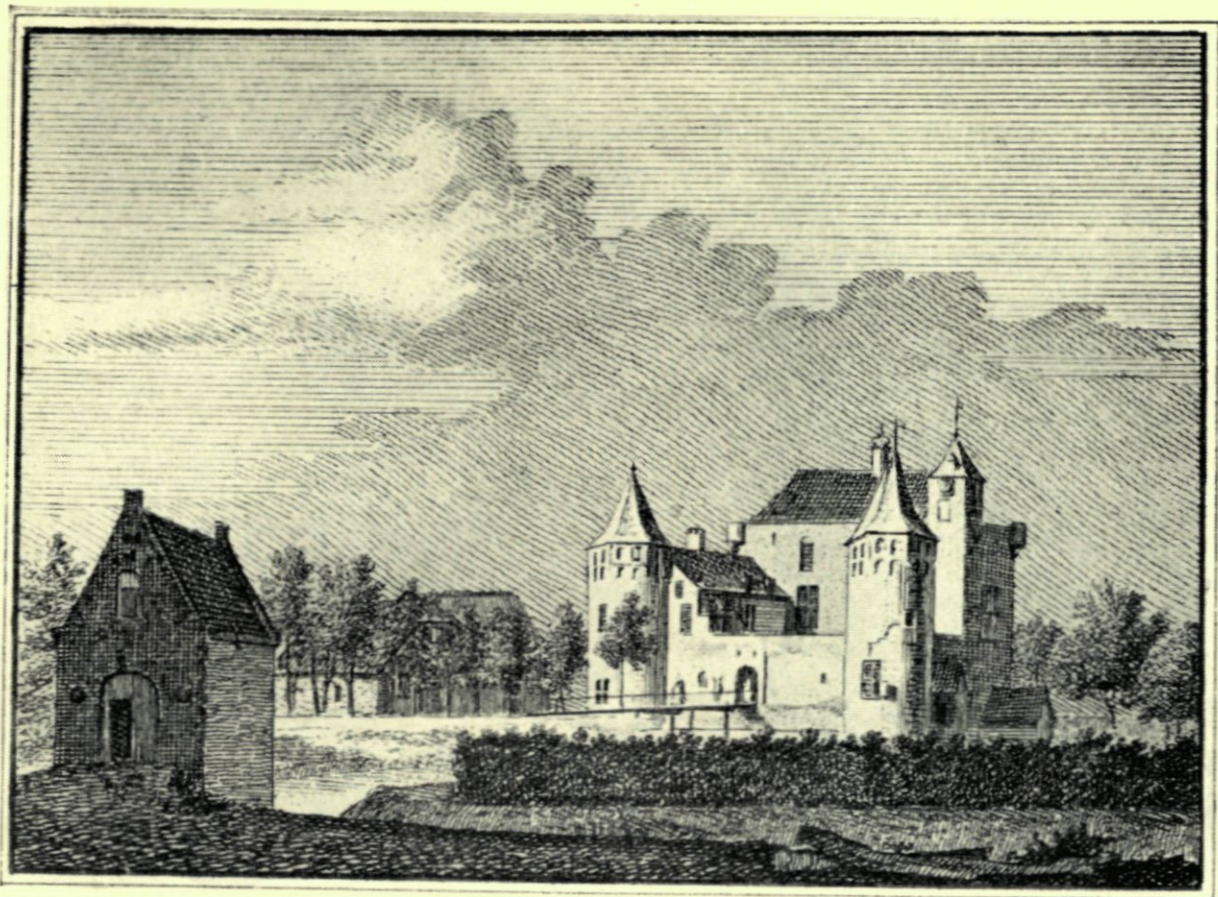
Justus Grijp heeft aan den geestelijken stand de voorkeur

1) Saken van Staet en Oorlogh, III, 376/377.

2) prot. not. Johan Vos, 's Gravenhage, 9-9-1668.

3) prot. not. Jacob van Bijemont, Poortugaal, 28-6-1682 (Inv. nr. 6872).

4) prot. not. Maerten Kouwenhoven, Schiedam, 9-1-1687.

18. Het slot Valckesteyn. Naar een gravure uit Verheerlijkt Nederland.

gegeven boven het leven op Valckesteyn. Frater Ambrosius wordt hij genoemd ¹⁾).

Jacobus en Pieter Grijp hebben reeds in het begin van de zestiger jaren het tijdelijk leven met het eeuwige verwisseld. Op 1 November 1661 werd Jacobus Grijp op het koor in de Poortugaalsche kerk begraven. Pieter Grijp, die in een acte van 1657 ²⁾ „heer van Valckesteyn” wordt genoemd, werd 8 Mei 1662 tezelfder plaatse bijgezet. Na zijn dood werd 7 Februari 1663 ³⁾ een merkwaardig stuk opgesteld: „Schiftinge, scheijdinge ende deijlinge der vaste goederen, die de ondergeschreven int gemeen tot noch toe gepossideert ende beseten hebben, ende hemluyden ongelegen wesende langer in gemeenschap te continueren, hebben die gestelt in drie looten per A.B.C.”. Tusschen Johan Franciscus Grijp, Thielman Grijp en Willem van der Duyn, nomine uxoris, werden de goederen verdeeld. Hier vinden wij ook Valckesteyn: „Edoch dat Jonckheer Johan Franciscus Grijph voor uijt sal trecken, conform de uytterste wille van za: Jonckheer Pieter Grijph het huijs Valckesteijn met zijn boomgaerden, gelijk zijn Wel Ed.za. t'selve beseten heeft, voor de somma van acht duysent ca:gulden, waer aen affslach strecken sullen d'somme van vijff duysent ca:gulden, daerop gehypoteecqueert”.

Van 1663 af was dus Johan Franciscus Grijp eigenaar van Valckesteyn. Hij woonde er met zijn broeder Thielman Grijp. 12 Juli 1663 compareerde voor notaris Govert van Gesel te Schiedam „Jonckheer Thielman Grijp van Valckesteyn, woonende op 't huys te Valckesteyn, staende op zijn vertreck omme te reijsen buyten dese landen”. Zou Thielman Grijp op deze buitenlandsche reis de moed verzameld hebben om het liefdesavontuur te beginnen, dat hem 8 April 1671 voor denzelfden notaris deed verklaren, „dat hij heer comparant naer langhduyrige vryagie met juffr. Geertruijt Baens, woonachtich tot Enckhuijse, soo verre is gecomen, dat syluyden met onderlinge en wedersijtsse Troubeloften aen den anderen verbonden en verobligeert sijn, edoch dat hij heer comparant

1) R. A. Ridderkerk, nr. 56 (7-2-1663).

2) Not. Arch. Rotterdam, 731/45.

3) R. A. Ridderkerk, nr. 56 (7-2-1663).

van goeder kant bericht iss, dat de gemelte juffr. Geertruyd Baens haer soo verre heeft vergeten, dat haer E. naer voorgaende vryagie met een ander Jonghman albereets in ondertrou soude syn opgenomen ende een huywelycxse proclamatie met den selven hebben gehad...". Thielman Grijp's protesten mochten niet baten. In den „houwelycken staet" is hij niet opgenomen en reeds vóór 28 Februari 1682 moet hij zijn overleden.

Johan Franciscus Grijp van Valckesteyn is de eenige van zijn geslacht, wiens karakter ons niet geheel onbekend is. De reeds genoemde dichter Boon van Engellant troost in 1704 zijn weduwe aldus: ¹⁾

„Een langer leven had hij wel verdient op aerde.
Want wie kan zyne deugt getuigen naer de waerde?
Daer door alleen gaf hy zyn huis te kennen, 't geen
Een reex van eewen, als een zon, in Hollant scheen,
En niet door schilden, van de wormen opgegeten,
Of door afbeeldingen, verminkt, ontmunt, versleten.
Een Hollantsche inborst bleek uit al zyn doen. 't Hart lag
Hem op de tong. En door des vaders droeven slag
Van hooffsche diensten afgeschrikt, was hij te vreden
Alleen met op het lant door zyn' mildadigheden
Te troosten weew en wees, of door zyne artzeny
In 't aenzien van de doot te staen halfdooden by".

Hij was dus in den werkelijken zin van het woord een landedelman, zonder eenige openbare functie te bekleeden levend op zijn slot Valckesteyn, geen sterk slot meer in militairen zin, maar veeleer een kasteel annex landbouwbedrijf. Aardige bijzonderheden daarover vinden wij in een 28 Februari 1682 voor notaris Jacob van Bijemont te Poortugaal verleden acte ²⁾. De comparanten waren: „d'Ed. Heere Jonckheer Johan Fransiscus Grijphs, heere van Valckesteijn, etc. ende Cornelis Gijsbrechtsz. Tol, dewelcke verclaerden metten anderen overkoomen ende veraccordeert te sijn, nopende het Bouwen van dese naervolgende Landerijen, te weten, dat hij Cornelis Tol van de Gem. Heere van Valckesteijn, om de

1) Gedichten, blz. 223/225.

2) Inv. nr. 6872.

helfte van het gewas sal bouwen voor den tijt van seven eerstcoomende ende achtereenvolgende jaren, ingegaan hebbende metten jare 1680 verleden, ende expirerende met het blooten van de Schooff 1687, Eerstelijck elff gem. saeijlant, gelegen in Pootugael, nevens den Boomgaert van 't huijs te Valckesteijn, Noch vijf lijnen nevens het Boomgaertje aen 't poortie, noch anderhalff gem. gelegen in Sweerdijck, nevens de weije van de vrouwe van Sandelinge zal., op dese naervolgende conditien, te weten: Eerstelijck, dat sij comparanten het slooten ende grippen geduijrende de voorsz. jaren, halff en halff sullen dragen, Item alset saet op het velt staet, sullen sij de costen van saet dorsen ende wachten halff en halff moeten dragen, maer als het voorsz. lant om te vlassen wert gebruijckt, soo moet hij Cornelis Tol de Gem.Heere van Valckesteijn voor de penn. instaen, ende hem sijne helfte op den eersten October des selvigen jaeren sonder eenige fraude betalen, noch sal hij, Cornelis Tol, alderhande saet ofte saet kooren tot het selvige lant moeten bekostigen, alsmede het ploegen, bouwen, wijen en alles wat een goet ende eerlijck bouwman schuldich is te doen, als mede met sijn wagens en paerden de helfte van het gewas de Gem.Heere van Valckesteijn alle jaren in huijs ofte in den berg leveren ende leggen, ende dat eer endealvoorens hij vermach het sijne vant lant halen ofte laten halen, hij sal noch gehouden sijn de Gem. Heere van Valckesteijn arbeidsluijden te beschicken om het selfde gewas in Huijs ofte in den Berch te helpen leggen, welcke arbeidsluijden de Gem.Heere van Valckesteijn sal moeten betalen, maer de kosten van't saet, kooren, bouwen, ploegen ende rijden sal hij Cornelis Tol gehouden sijn alleen te dragen. . . Is vorder geconditioneert, dat hij Cornelis Tol de besaeijde gemeeten van alle dese voorsz.Landerijen alle jaren sal moeten betalen, waer van de Gem.Heere van Valckesteijn hem de helfte wederom sal goet doen. Wat aengaet andere lasten ende ongelden, die moet de Gem.Heere van Valckesteijn alleen dragen ende betalen, ende sal hij, Cornelis Tol, gehouden sijn, geduijrende de voorsz. seven jaren alle jaer prijs op Kersmis aen de Gem. Heere van Valckesteijn te betalen aen geldt de somme van dertich gulden, ende aen waer een buijtelaertjen booter met veertich pont gekomijnde kaes".

Johan Franciscus Grijp van Valckesteijn was het ook, naar wien de tegenwoordige polder het „Grijpland” onder Poortugaal genoemd is. Aan hem werd 20 Augustus 1676 „seecker Gorsch ende Slycken genaemt de Zuydpolder, gelegen bij noortwesten de Poortugaelsche haven, streckende tot tegen Schildemans rietbrouck aan, mitsgaders het noordwestelijckste gedeelte van de Plaet even daervoren en tegens aen gelegen” door de Staten van Holland voor 325 ponden 's jaars „in erffpacht ende op erfpachtsrecht vercocht ende gegeven”.

1687: Johan Franciscus Grijp van Valckesteijn, Rochus Grijp's eenig overgebleven zoon, voelt de behoefte zijn lasten wil vast te leggen. Het geschiedt 9 Januari 1687 voor den Schiedamschen notaris Maarten Kouwenhoven¹⁾. Hij doet dit „innesiende des menschen leven als een schaduwe te sijn verganckelijck ende datter niet seeckerder is als de doot ende ter contrarie niet onseeckerder als de tijt ende uijre van dien.” Deze bewoordingen zijn bijkans in elk testament dezelfde, maar altijd weer maken ze indruk door de welsprekende vorm, waarin het bewustzijn van 's menschen vergankelijkheid wordt uitgedrukt. Eenig en universeel erfgenaam is Willem van der Duijn, „soone van syn Heer Testateurs suster, vrouwe Deliana Grijph van Valckesteijn”. Hij zal het beheer en de administratie hebben over de goederen van Johan Franciscus Grijp, en aan diens weduwe, Catharina Elisabeth Hertaing de Marquette, jaarlijks een bepaalde som voor levensonderhoud moeten uitkeeren.

Jaren verliepen. Ook Willem van der Duijn overleed. Zijn zuster Maria van der Duijn was thans degene, die Johan Franciscus Grijp het naast in den bloede bestond. Het testament van 1687 moest vervallen. 31 Mei 1703 heeft op Valckesteijn Johan Franciscus Grijp met eigen hand zijn lasten wil geschreven. In de plaats van Willem van der Duyn komt thans Maria van der Duyn. „Dat voorts naar den dood ende overleven van mijn nigte Joffrouw van der Duyn alle mijene naargelate goederen sullen fidecommis wesen, op den oudsten ofte tweeden zoon van mijnen nigte van der Burgh, dogter van mijen moeij's dogter, mijne moeij was vrouw Margrieta Grijph van Valckesteijn, haere dogter was Vrouw

1) Not. Arch. Schiedam, 26.

Anna Christina van der Burgh, wiens dogter getrouwd is met de Heer N. Schaede, woonende tot Montfoort, en moeder en vader van dese soonen". Wij voelen, dat Johan Franciscus Grijph, terwijl hij schreef, smartelijk beseftte de laatste van zijn geslacht te zijn. Degene, die na den dood van Maria van der Duyn zijn bezittingen zou erven, zou gehouden zijn „myen naem Grijph van Valkesteijn met sijn eijgen naem aen te nemen, ende dat met de dood van deselve alle de voorsz. goederen moeten succederen op desselfs wettige kinderen en descendenten, tot in den vierden graad, ende eenige van de dessendenten komende te desisteren, dat alsdan alle deze goederen sullen moeten succederen op den oudsten van het geslacht ofte stamme van Grijp van Valkesteijn, het sije die man ofte vrouw soude mogen wesen, en naar dato van den selven, op den geen, die alsdan den naasten en oudsten van het voorsz. geslagte zoude moghen wesen. Sal ook den besitter van dese goeden, by syen eygen naam de wapens van Grijph van Valkesteijn moeten voeren, en dat soo voorts op den oudsten en naasten van het verschreeve geslacht, tot in den vierden graad toe".

3 September 1703 gaat Johan Franciscus Grijp van Valckesteijn met zijn testament naar den Poortugaalschen notaris Johannis van Neck, die het sluit in een papier, verzegeld met „zes zegelen en een zegel op de rugge van dien" ¹⁾).

Reeds het volgend jaar, begin April, wordt de laatste Grijp van Valckesteijn tot zijn vaderen verzameld. 8 April 1704 ²⁾ gaat notaris van Neck naar Valckesteijn, en daar wordt op verzoek van „De Hoogh Ed. we. gebore Vrouwe, Vrouwe Catharina Elisabeth de Harteijn de Merquette, wed. van den Hoogh Ed. welgeboren Heer Johan Franciscus Grijp, Heere van Valkesteijn, woonende aldaer, ende Juffr. Maria van der Duijn, woonende tot Utrecht" het testament geopend en voorgelezen.

Valckesteijn ging in eigendom over aan Jonkvrouwe Maria van der Duyn. Zij woonde er reeds 28 Mei 1704 ³⁾, en leefde er in stille teruggetrokkenheid haar leven uit. 26 April 1737 ⁴⁾,

1) Not. Arch. Poortugaal, Inv. nr. 6877. 2) Not. Arch. Poortugaal, Inv. nr. 6878. 3) Not. Arch. Poortugaal, Inv. nr. 6878.

4) Copie in bezit van den schrijver.

enkele dagen na haar dood, werd haar 12 Januari 1725 geschreven testament ten overstaan van notaris Cornelis van Bijemont te Poortugaal geopend. Erfgenaam was Cornelis Oem, jongste zoon van Johan Oem en Maria van der Steen.

Mr. Cornelis Oem, wonende te Haarlem, als eenig en universeel erfgenaam ex testamento van wijlen Maria van der Duyn van Valckesteyn, en Mr. Pieter Schadé, wonende te Utrecht, als fideicommissair erfgenaam van wijlen Johan Franciscus Grijp van Valckesteyn, richtten een request tot het Hof van Holland, uiteenzettend, hoe Maria van der Duyn van Valckesteyn, ten laste van de fideicommissaire nalatenschap van den laatsten Grijp van Valckesteyn, „zoo wegens desselfs bij haar betaalde dood, als andere schulden, gedebourseerde en verschoote 1000. en 2000. penning, mitsgaders het regt van de Collaterale Successie en verdere reële lasten” had te vorderen f 15055.7.-., en hoe de supplianten „naer gemaekte calculatie van de praesumptive waardye der fideicommissaire goederen, tot den voorsz. boedel gehoorende, jegens de voorschreeve betaalde schulden ende andere gedebourseerde reëlen lasten, van begrip waren, dat dezelve lasten genoegzaam den geheelen boedel zoude komen te absorbeeren”. Zij verzoeken daarom aan het Hof van Holland authorisatie Valckesteyn c.a. publiek te verkoopen. 28 October 1737 wordt hun de authorisatie verleend. De verkoopsvoorwaarden leeren ons in bijzonderheden, wat verkocht werd: „Het seer vermaarde en plaisante sloth off Heerlijk Huijs te Valckesteijn, leggende in zijne schoone gragten, een groot voorpleijn en hoven, vrugtrijke Boomgaerden daaraan, groot vier gemeten, met 't regt van Swanedriften, Visscherijen, voorname Duijvevlugten, etc. Een Huijsmanswooninge, bestaande in een huijs, een wagekeet, en verder getimmerde daarop staande, gelegen op het voorpleijn van 't voorsz. Heerlijk Huijs te Valckesteijn. Twee en twintig en een half gemeten seer schoon weij en saeijland, gedeeltelijk leggende agter de voorsz. Boomgaerden in het Poldertje Valckesteijn, en gedeeltelijk over de pitepoelse weg. Een Huijsje, genaamt Kleijn Valckesteijn, en gelegen aan den voorsz. Valkenstijnsen dijk. Vijff Avelingen, gelegen bij den voorsz. Valkenstijnsen Dijk, werdende in Erffpacht gegeven bij de Commanderijen

te Utrecht om tien gulden jaarlijx, te betalen alle jaar op St. Pietersdag ad Cathedram. Den soo genaamden drogen dijk¹⁾, werdende in Erffpacht gegeven bij de Heeren der Stad Schiedam. Een stuk eijgen dijk genaamt den Valkensteijnsen dijk”.

30 Mei 1738 had in de Castelanij van het Hof van Holland de publieke veiling plaats. Kooper van Valckesteyn c.a. werd Wilhelmus Hoogerwaard, heer van Waverveen, voor de somma van 6300 gulden. De polder het Grijpland ging op denzelfden dag in eigendom over aan Mr. Adriaan van der Mieden, Raadsheer in het Hof van Holland, wonende te 's Gravenhage, voor 8505 gulden. 29 Augustus 1738 werden Valckesteyn en het Grijpland voor schout en schepenen van Poortugaal getransporteerd²⁾.

Sindsdien heeft de geschiedenis van Valckesteyn en haar bewoners weinig aantrekkelijks meer. Het is alsof, éérst met den dood van den laatsten Grijp van Valckesteyn, dàn met het overlijden van Jonkvrouwe van der Duyn, telkens iets van de grootheid en roem van Valckesteyn wegvalt. Ook al was het grootendeels vervallen grootheid en getaande roem – de familie Grijp, het Katholieke geloof trouw gebleven, verstoken van het bekleeden van aanzienlijke functies, langzaam verarmend; Maria van der Duyn, laatste eenzame telg van een verarmde tak van een aanzienlijk geslacht; de erfgenamen niet in staat om aan de fideicommissaire bepalingen in Johan Franciscus Grijp's laatsten wil te voldoen –, toch, zoolang Valckesteyn nog bewoond werd, had haar historie een bekoring, die nu verdwijnt.

De nieuwe eigenaar, Wilhelmus Hoogerwaard, van 1719 tot 1730 predikant te Batavia, na zijn terugkeer in het vaderland een zeer vermogend man, heeft Valckesteyn nooit bewoond. Ook in zijn heerlijkheid Waverveen vestigde hij zich niet. 's Gravenhage was tot zijn dood in 1754 zijn woonplaats³⁾.

1 October 1761 wordt in de Rotterdamsche Courant Val-

1) in de transportacte: „droge oostdorpse dijk”.

2) R. A. Poortugaal, E. XXXVI – 5), 180, 182 en 184.

3) Zie Biogr. Woordenboek van Prot. Godgeleerden in Nederland.

ckesteyn c.a. uit de hand te koop aangeboden. „Nader onder-
rigting”, staat er in de advertentie, „en te bevragen bij Monsr.
L. Brederode, op de hoek van de Boekhorsstraat en Harde-
rinnestraat in 's Hage; het voorsz. Huys is dagelyks te sien”.
Wel een schrille tegenstelling met de woorden van Johan
Franciscus Grijp van Valckesteyn: „dat alle dese goederen
sullen moeten succederen op den oudsten van het geslagt ofte
stamme van Grijp van Valckesteyn”... 21 October 1761
wordt voor notaris Leonardus Bijlandt te 's Gravenhage
Valckesteyn door Mr. Carel Willem Hoogerwaard, zoon van
Ds. Hoogerwaard, verkocht aan Theodorus Schepman, med.
doctor, wonende te Rotterdam, voor de som van 7063 gul-
den ¹⁾

Theodorus Schepman heeft evenmin op Valckesteyn ge-
woond. Toch was de band tusschen zijn familie en Valcke-
steyn hechter dan bij Ds. Hoogerwaard, getuige het feit, dat
zoowel hij, in 1790, als zijn vrouw, in 1792, te Poortugaal
werden begraven. Valckesteyn ging in onverdeeld eigendom
over op hun kinderen, terwijl één hunner, nl. Teunis Schep-
man, „Juris Utriusque et Medicinae Doctor” te Rotterdam
het beheer had. Deze woonde tot zijn dood, 7 November
1813, aan de Nieuwe Haven te Rotterdam. 14 Maart 1814 ²⁾
werd de inventaris van de nalatenschap van Teunis Schep-
man opgemaakt. 11 Juni 1814 volgde een ampliatielinventaris
van de goederen, die zich bevonden op Valckesteyn en nu
overgebracht waren naar Rotterdam. Het doet weinig denken
aan een kasteelinventaris: twee en twintig stoelen worden
samen getaxeerd op zeven gulden. Het totaal bedrag van de
taxatie was nog geen driehonderd gulden.

19 April 1817 ³⁾ wordt Valckesteyn ten overstaan van den
notaris Vincent Ferdinand Tromer te Rhoon door de erven
Teunis Schepman publiek verkocht. In den breede worden
hier weer alle partijen opgesomd. Alleen die van Valckesteyn
wil ik vermelden: „De van ouds vermaarden Huize en Sloote
van Valkensteijn, gelegen tusschen de Gemeentens Rhoon en
Poortugaal, onder de Gemeente Poortugaal, Een en een half

1) Not. Arch. 's Grav., 2300/49. R. A. Poortugaal, E. XXXVI - 6, 172.

2) Not. Arch. Rotterdam, (Inv. 1811-1842) 421/46 en 146.

3) Not. Arch. Rhoon, Inv. nr. 6967.

uur van Rotterdam en Drie kwart uurs van Schiedam, gequoteerd op nr. 10, bestaande in ruime zalen en andere spatieuze beneden en bovenkamers, meest gestukadoord en behangen, grote Keuken en andere Comoditeiten, mitsgaders een fraaije Hermitage, alsmede een Chineese Coepel, voorts moestuin en welbeplante Boomgaarden, Spar en andere Bosschen en een vischrijke vijver, rontom het zelve huys". Kooper van het kasteel met tuinmanswoning en den Valkenstein-schen dijk werd voor f 7305 – in totaal leverde de verkooping op f 18099 – de Heer Hubertus Pieter Anthony Tijken te Warmond.

Eindelijk, na bijna tachtig jaren, kreeg Valckesteyn weer een bewoner, nl. den vader van den kooper, Pieter Johan Tijken, schout en secretaris van Poortugaal, lid van een geslacht, dat gedurende de geheele achttiende eeuw in het Overmaassche een vooraanstaande plaats had ingenomen. Hij stierf op het slot Valckesteyn 27 Juni 1824.

Reeds 8 Juli 1824 werd Valckesteyn in de Rotterdamsche Courant te huur aangeboden; enkele weken later, 27 Juli d.a.v. was het ook uit de hand te koop. „Welaangelegde en goedbeplante bosschen, waaronder zware Ypen- en Eikenboomen, groote vruchtbare Moestuin met Ananas- en Perzikenkassen voorzien, alsmede twee rijkelijk vruchtdragende Boomgaarden" moeten thans Valckesteyn's bezit aanlokkelijk maken.

Het mocht niet zoo zijn. In November 1827 schreef Hendrik Johannesz. Vermaat in zijn dagboek: „In het jaar 1826 is het aloude beroemde slot Valkesteijn gelegen onder Poortugaal, toebehoorende aan den Heer Tijken voor afbraak verkogt aan eenen Sablee van Haarlem en die heeft hetzelfde tot den gront toe late afbreken in de jaare 1826 en 1827. Twee jaar is daarover afgebroken, de steen en puijn, die daar afgekomen is, was onnoemelijk. De moppen die heeft hij verkogt voor 1 gulde de hondert. Overal werde er gebouwen en muure van gezet op veele plaatsen. Hij had het gekogt voor 4000 gulden, hij won daar een aanzienelijke sommen geld aan, zoodat Valkesteijn geheel geinnudeerd is, zoodat men haer standplaats naauwelijks meer kennen kan" ¹⁾).

1) Enkele huizen, die van Valkesteijn's steen werden gebouwd zijn nog aan

Zoo is Valckesteyn verdwenen. In een acte van publieken verkoop voor notaris P. C. Kluit te Poortugaal, d.d. 8 Juli 1843, wordt aan de omschrijving van een perceel toegevoegd: „waarop bevorens het Slot Valkenstein heeft gestaan”. Bij een latere overdracht zal ook deze toevoeging wel zijn weggelaten. Nog kan men ter plaatse aan de wat lagere ligging van den grond, en aan wat biezen, schamele rest van wat eens de slotgracht was, zien, waar Valckesteyn stond. Maar ook dit zal verdwijnen. . . Nu ik dit bedenken, heb ik dezelfde gedachte, die ook bij genoemden Vermaat opkwam, toen hij Valckesteyn's einde zag, en die hem deed schrijven: „Er is niets bestendigs hier op aarde dan de onbestendighejd zelve”.

te wijzen. Zij werden voor een deel weer gebruikt bij de restauratie van de Ned. Herv. Kerk te Poortugaal. In het bezit van de familie van der Poest Clement zijn nog een leeuw, vuurplaat en muursteen, die heeten van Valckesteyn afkomstig te zijn.